

El desenvolupament global després de la pandèmia

Rafael Vilasanjuan



Il·lustració: [Hansel Obando](#)

Ens hem abocat a l'abisme. No ha estat com a conseqüència d'una amenaça nuclear, ni del terrorisme global o les guerres: ha estat un virus. L'impacte de la COVID-19 ha comportat conseqüències devastadores en l'àmbit de la salut, en les relacions socials, en el comerç, els viatges o el turisme, amb conseqüències desastroses per a l'economia global. Aquesta pandèmia ha acabat per trencar la frontera imaginària a la que estàvem acostumats i que posava fora de perill els països rics del risc de malalties infeccioses. Per primera vegada en dècades, l'epidèmia ha aturat el desenvolupament global. L'economia es va contraure més d'un 4% l'any 2020, la crisi més important que el món ha patit en el darrer segle.

Fins ara, la relació entre la salut de les persones i la capacitat de desenvolupament econòmic, especialment dels països que requereixen ajuda, quedava relegada al relat de la cooperació internacional, però aquesta pandèmia ha posat sobre la taula un canvi de paràmetres: allà on veïem el fet de promoure la salut global com un gest solidari o, en el millor dels casos, com un dret humà al que calia aspirar, ara veïem fins a quin punt tots els éssers humans estem relacionats, i com la salut —o més ben dit la manca de salut— en un racó del planeta ens afecta de manera directa. Ens necessitem els uns als altres per tirar endavant. Des de l'inici es va fer evident que frenar l'expansió del virus no s'aconseguiria en sol país, ni tan sols aïllant tota una regió, com Europa. Controlar l'epidèmia requereix una

estratègia per a tot el món i per a tothom: que arribi a tots els països i a totes les persones. El concepte de salut global s'ha convertit així en l'estratègia prioritària —potser l'única— per fer-ho possible. Es dissipen els dubtes sobre l'eficàcia i l'impacte d'apostar alhora per la salut de tots. Si fins ara la cooperació es limitava principalment a la transferència de recursos entre el Nord ric i el Sud pobre, la dimensió de la pandèmia l'ha convertit en una estratègia de seguretat mundial. Ningú no està fora de perill mentre no ho estiguem tots.

Com transformarà la cooperació la COVID-19?

Aquesta pregunta la va formular [la revista DEVEX](#) a una desena d'experts en cooperació i economia. La resposta va ser aclaparadorament unànime: hi ha un abans i un després en els conceptes de salut global i de cooperació. Els grans reptes als quals ens enfrontem, i per als quals les fronteres ja no serveixen, requereixen una visió més inclusiva i una inversió de recursos, de coneixement i desenvolupament global. De la mateixa manera que aquesta crisi estava anunciada, podem estar segurs que n'hi haurà d'altres. D'una banda, la freqüència cada vegada menor entre noves epidèmies víriques, com el VIH, l'Ebola, el SARS1 o el MERS, i de altra, la velocitat a la que els virus poden viatjar amb el transport globalitzat, apunten a intervals cada vegada més curts entre manifestacions abruptes. La salut del planeta, els seus reptes mediambientals, l'escalfament, la desforestació i la proximitat humana a les espècies salvatges anuncien noves crisis. Dit d'una altra manera, no sabem quan, ni sabem si serà un nou virus, però el que sí que sabem és que vindrà, i evitar-ho requereix un nou concepte de desenvolupament compartit que faci front als grans reptes que afecten tota la humanitat, des del canvi climàtic a les migracions, passant per la salut o la bretxa d'equitat.

La resposta dels experts és unànime: hi ha un abans i un després de la pandèmia en matèria de salut global i cooperació. Els grans reptes requereixen una visió més inclusiva i una inversió de recursos global

La promoció de polítiques públiques de cooperació exterior guanya pes a totes les agendes. No podem tenir estratègies de vigilància i prevenció regionals. Si no som capaços de donar suport a una vigilància a nivell mundial, serem incapaços de controlar la pròxima crisi. Dos conceptes nous emergeixen en l'horitzó de l'ajuda: el primer és que l'ajuda ha deixat de ser únicament un gest solidari per convertir-se en part de les polítiques de benestar i seguretat de tota la població, també a les economies més avançades. El segon és que genera un retorn i per tant la cooperació no ha de ser computada com a despesa sinó com una inversió. Perquè aquests conceptes siguin percebuts com a tal per la societat, fa falta que la cooperació inclogui com a objectiu nous criteris d'impacte a nivell local i global.

L'exemple de la vacuna

La vacuna de la COVID-19 pot estar obrint alguns camins que podrien ser replicats o fer servir l'experiència per avançar cap a nous models de cooperació. Des que el gener de 2020 es van començar a entreveure les conseqüències globals del virus, la científica va entregar-se a la recerca frenètica i sense precedents de l'antídot per frenar l'epidèmia. Les vacunes són, molt abans que el coronavirus aparegués, la millor estratègia cost-efectiva en l'àmbit de la salut. És a dir, és l'estratègia més barata per aconseguir millors resultats a major escala en la prevenció de malalties. El seu impacte global és incomparable amb qualsevol altra estratègia de salut i cooperació. El 2016 un estudi de la Universitat Johns Hopkins [1] demostrava que, per cada dòlar invertit en immunització als 94 països de renda més baixa del món, els sistemes de salut se n'estalviaven 16.

Tenint en compte que en termes comparatius estem vivint la pitjor recessió des de la Segona Guerra Mundial, tres vegades major que la crisi de 2008, les vacunes, enteses com l'única eina que pot proporcionar immunitat per començar a retirar les restriccions a la mobilitat, el distanciament social o els tancaments comercials, converteixen el seu valor en or. Una inversió massiva, principalment de recursos públics, va fer que només passessin 333 dies des que es va desxifrar el genoma del virus fins que es va injectar el primer vial de la vacuna, una vegada regulada. La cursa per aconseguir aviat la vacuna ha deixat el preu fora de l'agenda de debat i ha estat el principal avantatge pel qual la indústria de les vacunes s'ha pogut desentendre de la reclamació de bona part dels països menys desenvolupats, on les vacunes encara no han arribat. Si la loteria del nostre destí hagués decidit que naixéssim en algun d'aquests països de rendes més baixes, on es concentra la major part de la humanitat, el nostre futur encara hauria d'esperar a veure quan estarà disponible algun dels antigens que s'estan distribuint o els que estan en fase d'assaig a punt de ser llançats. La qüestió és: quan arribaran?

Per poder controlar la pandèmia amb les vacunes necessitem que es compleixin tres factors: que siguin eficaces, que siguin assequibles i que arribin el més ràpid possible a tothom, també als més vulnerables. Si a Occident es vacuna un 70% de la població, però bona part dels països a l'Àfrica o Llatinoamèrica no arriben a un nivell similar, serà necessari mantenir restriccions

Tots esperem el mateix, poder recuperar l'equilibri trencat a la nostra vida, a la feina, a les relacions socials, a la salut i l'economia, com més aviat millor. La vacuna, sens dubte, suposa un canvi a curt termini als països que disposen de prou dosis, però per controlar la pandèmia és necessari arribar a tot el món. El risc de noves variants per a les quals les vacunes deixin de ser eficaces és molt més probable com més circuli el virus en països sense vacunes i amb sistemes de salut fràgils. Perquè puguem controlar la pandèmia amb les vacunes, necessitem que es compleixin tres factors: que siguin eficaces, que siguin assequibles i que arribin el més ràpid possible a tothom —també als més vulnerables—. El

risc de vacunar únicament als països rics significa que l'epidèmia pot fer-se endèmica allà on no s'aconsegueixi frenar, la qual cosa generaria, d'una banda, un reservori del virus que podria retornar immediatament una vegada hagués mutat i, per d'altra, obliga a tancar les fronteres. Si a Occident es vacuna a una franja entorn del 70% de tota la població, però bona part dels països a l'Àfrica o Llatinoamèrica no arriben a un nivell similar, el risc és evident i la necessitat de mantenir restriccions a la mobilitat continuarà sent necessària. Dit d'una altra manera, caldrà continuar tancant fronteres i, com a conseqüència, es continuarà frenant el comerç, el turisme o la mobilitat de persones, en definitiva, el desenvolupament global.

Un nou multilateralisme

El fracàs que suposa aquest retard, tanmateix, té possibilitats de corregir-se. Mentre que en l'epidèmia del VIH/SIDA els medicaments van trigar una dècada a arribar a les poblacions més afectades a l'Àfrica, la magnitud d'aquesta epidèmia i el risc a la seguretat que suposa no frenar-la globalment pot fer que ara el decalatge entre economies avançades i pobres sigui d'un any. Aquest és el propòsit que ha portat a més de 190 països a agrupar-se per comprar i distribuir vacunes. Un exemple de com es formen noves aliances per aconseguir impacte. Davant la compra voraç de les economies més desenvolupades, COVAX sorgeix com la iniciativa que posa en marxa l'Aliança Global per a la Vacunació —GAVI (per les seves sigles en anglès)— per fer possible que la vacuna arribi també als països de renda mitjana i baixa.

La vacuna de la COVID-19 es converteix així en el primer exemple de com es poden construir plataformes de decisió global alternatives a les organitzacions multilaterals clàssiques, plataformes a les que no sigui estrictament necessari l'acord de tots els governs. Els estats són necessaris, però ja no estan sols a la taula on es prenen les decisions. A imatge de l'Aliança Mundial per a la Vacunació (GAVI), la plataforma COVAX combina interessos públics i privats. En la presa de decisions hi estan representats els governs de les economies de renda baixa, mitjana i alta, juntament amb la indústria farmacèutica, els productors, les agències de l'ONU implicades, l'Organització Mundial de la Salut (OMS), experts, centres d'investigació, la filantropia i representants de la societat civil [2]. L'objectiu és aconseguir aquestes tres premisses imprescindibles: que la vacuna existeixi, que sigui assequible i que es distribueixi a tot el món. Si això s'aconsegueix potser que sigui un bon primer pas cap a una nova governança global més propera a promoure la seguretat a partir de la salut, del que ho està el multilateralisme heretat de la Segona Guerra Mundial, més focalitzat en qüestions de defensa.

Tot i així, els problemes per immunitzar en tots els països no són menors. Encara que a les economies més avançades les vacunes estiguin més o menys garantides, la capacitat de producció mundial, el primer any, es calcula que només assolirà un 30% de la població del planeta, potser una mica més. Sabem que les vacunes són la clau per recuperar l'economia global. Però començar a sortir de la crisi durant 2022 només pot ser a condició que aquestes vacunes es puguin produir a gran escala i que la seva distribució sigui equitativa per a tots els països. La temptació “nacionalista” de les economies més avançades d'obtenir dosis per a

tota la seva població amb la contrapartida que la resta dels països es quedin sense, serà una nova garantia de fracàs. La plataforma internacional COVAX fixa el seu objectiu en garantir que tots els països del món tinguin dosi per vacunar el 20% de la seva població adulta durant la fase aguda de l'epidèmia abans que finalitzi l'any 2021, de manera que tots puguin anar reduint alhora la seva corba de contagis.

Durant aquest any els països donants, amb els Estats Units, el Regne Unit i la Unió Europea al capdavant han desemborsat 10.000 milions de dòlars per a la compra i distribució de vacunes, un repte per a l'ajuda exterior d'uns països que, en diferent mesura, continuen patint les conseqüències del virus a les seves economies. Per completar aquesta quantitat, el Banc Mundial ha llançat una línia de crèdit de 12.000 milions de dòlars per reforçar els sistemes de salut, de manera que quan els països més desfavorits rebin les vacunes estiguin convenientment equipats i preparats per iniciar la vacunació. No és, sens dubte, un projecte senzill i encara que sobre el paper l'explicació resisteixi tots els embats, és evident que aquest nou mecanisme per fer arribar vacunes a tot el món no pot transformar països de renda baixa en paradisos. Les dades a l'inici de la tardor de 2021 són encara alarmants, almenys hi ha 22 països de renda baixa on les condicions per arribar al 20% de la seva població són com a mínim preocupants.

La vacuna de la COVID-19 es converteix en el primer exemple de com es poden construir plataformes globals de decisió alternatives a les organitzacions multilaterals clàssiques; plataformes on no és estrictament necessari l'acord de tots els governs. Els estats són necessaris, però ja no estan sols a la taula on es prenen les decisions

Sens dubte l'arribada de la vacuna és una gran notícia, però si tornem al motiu que dona peu a aquest article, potser el llegat més clar que ens deixa el virus després de la primera gran crisi global del segle sigui la necessitat de definir el desenvolupament com un bé públic col·lectiu. No es tracta de caritat; com amb la pandèmia, el nostre futur està condicionat al de la resta del planeta i només si compartim les solucions podrem pensar en un veritable avenç del desenvolupament. Els reptes són enormes i la seva magnitud fa que no sigui possible fer-hi front unilateralment. Com en l'exemple de la vacuna per al SARS-COV-2, tenim més necessitat que mai de tornar a repesar el desenvolupament a partir de la innovació, l'intercanvi de coneixement i la recerca de l'impacte més grana través de nous mecanismes, en alguns casos multilaterals i en altres *minilaterals*, on les aliances, incloent actors públics i privats, siguin capaces de proposar canvis. Ara que, després del llegat de la pandèmia, s'elaboren noves estratègies de salut global i proliferen veus i visions que proposen marcs de cooperació diferents, és el moment d'apostar per aquest horitzó comú i demostrar que la cooperació es converteix en una estratègia de benefici compartit. Si aconseguim que el debat estigui ben informat, i s'entén que hem d'avançar junts, el desenvolupament començarà a donar fruits a molt curt termini. Les vacunes canviaran el futur d'aquesta pandèmia, i com a conseqüència, el nostre. Almenys aquesta és una lliçó que quedarà de la pandèmia que ens va abocar a l'abisme. A tots.

REFERÈNCIES

- 1 — Ozawa, S., Clark, S., Portnoy, A., Grewal, S., Brenzel, L., Walker, D.G. (2016) Return On Investment From Childhood Immunization In Low- And Middle-Income Countries, 2011-20, *Health Affairs* Vol. 35, No. 2 [[Disponible en línia](#)].
- 2 — El Comitè de Direcció de GAVI és qui pren les decisions sobre COVAX, en última instància.

**Rafael Vilasanjuan**

Rafael Vilasanjuan és periodista. Des del març de 2011, és director d'Anàlisi i Desenvolupament Global a ISGlobal. Durant el període 2006-2011, va ser subdirector del Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB). També va treballar durant més de 12 anys amb Metges Sense Fronteres (MSF), primer com a Director de Comunicació i més tard com a Director General de la Secció Espanyola. El 1999, quan Metges Sense Fronteres va ser guardonada amb el Premi Nobel de la Pau, va ser nomenat Secretari General del moviment internacional i va treballar a les principals zones de conflicte, com Afganistan, Txetxènia, Somàlia, Sudan, Àfrica Occidental, República Democràtica del Congo, Colòmbia i Iraq. És membre de la Junta Directiva de la Global Alliance of Vaccines Immunization (GAVI) com a representant de les organitzacions de societat civil, i també és integrant del Consell Assessor de Democràcia Abierta (Open Democracy) i del Comitè Assessor d'IFIT (Institute for Integrated Transitions), entre d'altres.